

Već na samom početku jedna od centralnih tema personalističkog pokreta, dijalektika misli i akcije, poprima nakon vlastitog Mounierova progresivno-povijesnog iskustva u angažiranju sve viši rang egzistencijalnog pitanja: pitanja spora misli i akcije kao dviju antropoloških konstanti čije se inter-akcije na povijesnom kao i na subjektivnom planu kompleksificiraju do tragične dimenzije. U toj perspektivi Mounierov se personalizam pokazuje kao fenomenologija spora između misli i povijesne akcije te kao pedagogija konkretnog izdržavanja toga spora kroz povijesno moguću i moralno dostupnu akciju.

Franjo Zenko

POSUVREMENJENJE KRŠĆANSKE SVIJEŠTI

SUKLADNOST KRŠĆANSKE SVIJEŠTI S DANAŠNJIM ČOVJEKOM AKCIJE

Uz sekularizaciju i osjećaj praznine rad, planski i organizirani rad, pojedinačni, grupni i masovni rad, rad mašinama i pogonima, dnevno-noćni rad, rad koji ne popušta ni zimi ni ljeti, rad u institucijama, u tvornicama, na zemlji i u svemiru — jest također oznaka današnjeg čovjeka.

Ignacije Klug u svojoj knjizi »Die Tiefen der Seele«, koja je izišla tamo četrdesetih godina, opisuje među ostalim tipovima ljudi i dinamički tip čovjeka, ovako: To su ljudi koji žele ostvariti velika djela. Njihova djela ne gase desetljeća ni stoljeća. Njihova su djela trajna i vidljiva kao vrhovi gora. Možda su to katkada mala djela, no nikada bez značenja. U svakom slučaju stvarati jest signatura tih dinamika. Oni moraju studirati, misliti, planirati, istraživati, računati, graditi, preradivati, pjevati, trgovati, slikati itd. Ako se raznolikost povijesnih epoha može okarakterizirati raznim tipovima ljudi, onda naš sadašnji povijesni čas možemo nazvati dinamičkim časom koji je naš globus pretvorio u stari Egipat, u kojem Ramses, današnji čovjek, planirajući, istražujući, računajući, preradujući izgrađuje piramidu progresa. On je sve svoje sile uložio u tu piramidu. I filozofske, izlažući da je jedini čovjekov smisao na zemlji čovjekov svestrani razvitak; i znanstvene, oslobađajući znanost čisto akademskih i kabinetских forma te je orijentirajući prema praktičnim zadacima čovjekovih potreba; i umjetničke, nadahnjujući radni polet velikim vizijama o idealnom čovjeku koji se popeo na vrhunac čovječstva i o idealnom ljudskom društvu u kojem vlada blagostanje i sloboda; i svoje fizičke snage umnoživši im raznim instrumentima efekat u beskraj. Svojim golemim radnim naporom sišao je u korito kozmičke evolucije, oslobodio u njemu zarobljene sile prirode i stavivši ih pod svoju kontrolu otvorio evoluciji nova vrata i poveo je novim pravcima u razgradnju prirode.

Budući da je mirno promatranje prirode (contemplatio), na kojem se temeljio čovjekov osjećaj divljenja nad prirodom i njezinim čudesima, bilo uvjetovano stabilnim zamišljajem prirode kao jedne velike izložbe ili muzeja, u kojem svaka stvar ima svoju određenu, dogotovljenu fizionomiju i svoje stalno mjesto — danas, kada se kroz evoluciju otkrila dinamika prirode, čovjek je promatranje i divljenje nad prirodom zamijenio radom i uposlenjem u prirodi. Time je današnji čovjek postao viši tih homo fabera. Ta promjena čovjekova odnošaja prema prirodi, taj prijelaz iz promatralaštva u rad i zaposlenje ocjenjuje se kao prijelaz čovjeka iz djetinjstva u odraslu dob. Čovjek danas, a sutra još više, smatra svijet ne predmetom svoga promatranja nego mjestom svoga zaposlenja. Stoga mi kršćani danas želimo skupa s njim ići na radilište da tamo budemo njegovi sputnici.

Ali, što znači biti sputnikom na radilištu? Što znači biti sputnikom čovjeku koji ide u vječnost obavljanjem svoga posla, fabriciranjem prirode?

Znači postati homo faber skupa sa svojim subratom tražeći i proizvljavajući u radu i kroz rad dimenziju vječnosti, tj. vječne vrednote.

Koje su to vrednote?

I čovjekov rad i čovjekovo shvaćanje što je rad ima svoju povijest, poznaje svoj razvoj. Ali na tom razvojnom putu sve se više utvrđuje misao da rad nije ništa drugo nego *investiranje duha u materiju*. No jer duh nije mrtva novčanica nego živo biće, njegova investicija u materiju za sam duh znači njegovu vlastitu razgradnju. Investirati se u materiju za duh znači razgraditi i proširiti svoje misli, povećati prostor svoga slobodnog djelovanja, proširiti horizonte svojih planova, sve u svemu povećati mogućnosti ostvarenja samoga sebe. Koncil je to ovako izrazio: »Kao što čovjekov rad izlazi iz čovjeka tako je i usmjeren prema čovjeku. Kada naime čovjek radi, onda ne mijenja samo materiju i ljudsko društvo nego i samoga sebe usavršuje. Mnogo radom nauči, svoje sposobnosti razvije, izlazi iz samoga sebe i samoga sebe nadmašuje. I taj rast, ako se pravo shvati, vredniji je od vanjskoga bogatstva, koje se radom može steći. Čovjekova se naime veličina mjeri po onome što čovjek jest, a ne po onome što čovjek posjeduje.«¹

Po toj investiciji duha u materiju i materija dobiva šansu ići dalje, postati sličnijom duhu. Po primanju u se čovjekovih planova, čovjekove misli i čovjekove volje, koju on u materiji realizira, materija postaje duhovnijom i ljudskijom. To za nju znači silaženje dublje u se, napuštanje svojih slučajnih vanjskih oblika, pronalaženje u svojim dubinama novih mogućnosti za nove oblike, koje je kadra izvesti, izgraditi i iz sebe roditi pod vodstvom čovjekova razuma i njegove upravnicičke ruke. Tako se materija uz pomoć čovjekova razuma i pod njegovim vodstvom i uz pomoć svojih vlastitih dubinskih svojstava diže nad samu sebe i primiče bliže čovjeku, postaje sve više i više ljudskiji čovječiji milje i sve više i više zalazi u čovjekovu prisutnost i u njegovu intimnost. O toj blizini obrađene materije s čovjekom i o tome njezinu dizanju nad samu sebe

¹ Gaudium et Spes, br. 35.

govori nam glasno npr. materija jednog pisaćeg stroja ili elektronskog mozga, da ne kažem jednog običnog džepnog nožića koji čovjek nosi sa sobom, samo ako se sjetimo grubih i zardalih oblika u kojima se ta materija prije nalazila. Naziv »elektronski mozak« može za naš mozak zvučiti ponešto ponižavajuće, ali to samo znači kako se materija po čovjeku visoko digla, do kojih točaka duhovnosti je doprla i kolikim stupnjem duhovnosti se prožela.

Tako je susret čovjeka s materijom po radu na obostrano dizanje: na dizanje čovjeka i na dizanje materije. Ali jer je rad danas poprimio velike i mnogostruke zadatke koji se samo uz dobro organizirano mnoštvo dađu izvesti, radna ekipa, radni kolektiv, radna zajednica postala je novi društveni oblik života, novo iskustvo čovjekove društvenosti. Prije je ljude stješnjavalo to što su isto mislili, isto osjećali, možda i isto radili. Danas ih zbližuje to što zajednički isto rade. Time je nastalo novo podneblje za čovjekovu društvenost. Otvorilo se novo prostrano područje »za organiziranje, za vodstvo i auktoritet, za koncentriranje moći, ali i za izvršavanje pravednosti, odgovornosti i suodgovornosti, vjernosti, poleta, zapta, pouzdanja, brige i zalaganja za druge«. Time je i cjelokupno povijesno čovjekovo zbivanje dobilo nove perspektive, jer je čovjek prvi put u svojoj povijesti uspio jasno vidjeti mogućnost posvemašnjeg ostvarenja svoje povijesne dimenzije po kojoj je okrenut i usmjeren prema sjedinjenju cijelog čovječanstva i mirnom maksimalnom posjedovanju materijalnih i duhovnih dobara. I da će čovjek tu svoju povijesnu šansu i iskoristiti, više smo nego uvjereni. Čovječanstvo neminovno i nezaustavljivo ide prema svojoj unifikaciji i prema svojem konačnom razgrađivanju.²

To je sve tako vidljivo i shvatljivo da se s tim mislima o radu slažu i vjernici i nevjernici. Svi oni znaju da rad razvija čovjeka i ljudsko društvo te uljuduje materiju. I ateisti danas znaju na žalost bolje govoriti o naravnoj etici rada nego mi vjernici. Ako ne baš uvijek bolje, a ono svakako svestranije i ambicioznije. Međutim, te su misli o radu laičke misli o njemu, sposobne da čovjeka dovedu na radilište, ali ne da čovjeka pomoću rada dignu iznad čovjeka. Tim mislima mi rad još religiozno ne interpretiramo. To je još tumačenje rada unutar humanosti zatvorene u se. Crkva dolazi do tih istih misli s mnogo viših vrhunaca i iz mnogo dubljih perspektiva. Stoga je žalosno da su te laičke misli katkada »objava« čovjeku vjerniku i prigoda za optužbe protiv Crkve, što je tobože iz vjerskih pobuda kočila čovjekov materijalni razvitak. Predbacuje se naime Crkvi, ne doduše da je bila manihejka — premda se i na takav primitivizam još koji put nađe — nego da nije znala sjediniti »duboki religiozni život svjesno proživljavan s aktivnim sudjelovanjem u zemaljskim pothvatima«, da nije znala sjediniti život za nebo sa životom za zemlju. I ističe se kako su se iz pomanjkanja pravoga svjetla kršćani svojim životom u toj stvari dijelili u tri jadne skupine: kako su jedni potiskivali svoj ukus za osjetno i zemaljsko, drugi se revoltirali protiv

² Sve o radu isp. Jakob David, Die Schöpferische Kraft des Menschen — Theologie der Arbeit und der Technik, in: *Mysterium Salutis*, B II, 1967, str. 792—797.

jednostrano shvaćenog evanđelja i predavali se životu koji im se pričinjao nepatvorenim i ljudskim, a treći se smještali negdje između neba i zemlje. Teilhard de Chardin nas uvjerava da je u njemu borba za pravi smještaj u toj stvari trajala petnaestak godina, od časa kada je kao mladi novak stavio svome učitelju pitanje da li se mora odreći znanosti o kamenju da se uzmagne posve posvetiti svrhunaravnim stvarima pa sve do jednoga pisma napisana 1916. u kojem još uvijek očituje neki nemir u tom problemu. Jedan mladi inženjer iz naše sredine pita se pred svojim duhovnikom što da čini, jer rad na znanstvenim istraživanjima u tolikoj ga mjeri apsorbira da mu ne preostaje vremena za duhovni život, a da bude iskren, jer ga taj rad u tolikoj mjeri ispunja i raduje da mu se religiozni život pričinja nepotrebnim. Međutim, Crkva nikada nije bila za rastavu neba i zemlje niti je mogla ne biti svjesna da se samo magistralama koje ispresijecaju globus može stići u vječnost i da su »spasenje« i »totalitet« jedno te isto i da nas je »Spasitelj otkupio od podijeljenosti« (Teilhard de Chardin). Crkva je od početka imala ispravno shvaćanje o radu i obrađivanju materije i osvjetljivala ga jakim religioznim svjetlom. Pa kako da je dolazilo do tolikih zabuna u njezinoj prošlosti s obzirom na odnošaj njezinih vjernika prema materiji, prema svijetu i prema vremenitim zanimanjima uopće? Mislim da je do toga dolazilo zato što sam rad nije još bio razvijen, svestran i efektan kao što je to danas pa se naprosto nije vjerovalo u ono što je Crkva o radu mislila i govorila. To više što ni govor Crkve o radu nije mogao biti u ime jednog razvijenog, efektnog i svestranog rada, kojeg nije bilo, pa njezino shvaćanje rada izraženo u ime centralnih dogma o stvaranju, o naravi stvaranja i o njegovoj svrsi nije bilo vidljivo. Tek nama pred kojima stoji široka panorama rada i uposlenja današnjega čovjeka na zemlji svjetlo koje izlazi iz crkvene nauke postaje vidljivo.

Koje je to svjetlo?

Bog hoće da se čovjek razvije. On želi da čovjek uspije u svojim naporima na svladavanju prirode. On to hoće radi sebe i radi nas.

»Mi smo uvijek napastovani tražiti Boga izvan čovjeka. U ljepoti noćnoga neba, u veličanstvenoj ozbiljnosti planinskih vrhunaca, u šutnji i tišini šuma, u tajni noći. I Péguy je doduše imao pravo baš u tome gledati najuspjelija djela Božjeg stvaralaštva. Ona to i jesu, jer su najšutljivija i ujedno najgovorljivija. Ali te riječi samo su daleka jeka, samo refleksi svijeta, samo blijedo svjetlo Božjega lica.«³ Međutim, Božje lice tek pravo sja s čovjekova bića. Stoga razvijati to biće znači tek pravo činiti Boga vidljivim na ovome svijetu, iskazivati mu tek pravu slavu i čast, jer slava Božja sastoji se u istom, u čemu se sastoji slava jednoga čovjeka. Međutim, maska Beethovenova obješena o zid nekolicino melomana i povlačenje njegova imena kroz muzičke i druge enciklopedije ne predstavljaju njegovu slavu. Njegova slava — to su njegova djela. I to ne pohranjena u muzičkim arhivima, nego razvijena u punini zvuka, ritma i dinamike. Nerazvijen čovjek — to je kruta maska Božjega lica

³ R. P. J. Thomas S. I., *Peuple de Dieu et peuples de la terre*, 6. Conférences de Notre-Dame de Paris. 1967. str. 9.

obješena o zidove povijesnih epoha. Nerazvijen čovjek — to je Božja simfonija pohranjena u arhivama stoljeća. Slava Božja — to je čovjek razvijen u punini ritma i dinamike svoga bića. »Uspon čovjekove inteligencije, pribavljanje novih spoznaja, smjelost njegovih pothvata jest izraz inteligencije i moći čiji je izvor skriven u Bogu. Ništa ne može spriječiti napredak znanosti ili smjelost ljudskih planiranja, jer je njihova granica smještena u neizmjernosti Božje inteligencije i moći. I još više. Skrivena bogatstva u Bogu ne predstavljaju samo mudrost i moć, Bog je i misterij ljubavi. Mi nećemo nikada dovoljno ljubiti kako bi trebala ljubiti živa slika onoga koji je sama ljubav i zato nam neće nikada biti dovoljno rada i tehnike koji nam omogućuju veću ljubav. Stoga je nepravda učinjena Bogu živjeti u nerazvijenom stanju, u životnim uvjetima nedostojnim čovjeka, u primitivizmu mogućnosti iskazivati ljubav. U svim tim slučajevima Božja slika postaje njegova karikatura i naša osuda koje se možemo riješiti samo tako da se kao Božja slika dovršimo izlazeći iz sebe i suočujući se sa svijetom: sa svijetom materije pune tajne i nepristupačnosti i s čovjekovim svijetom, bio on neprijateljski, indiferentan ili bratski. Treba da svojim radom zademo u svijet koji nas okružuje i da se susretnemo s tim svijetom, jer se »čovjek dovršuje samo po susretima i trag njegova životnog razvitka obilježen je samo njima«⁴ Za vrijeme Koncila čule su se molbe da se svecima proglašuju radije ljudi sa svjetovnim zanimanjima nego biskupi, svećenici, redovnici i redovnice. Time se sigurno htjelo da se dobiju veliki ideali za naše vjernike u svijetu koji su izrasli iz njihovih životnih prilika. Ali se išlo i za tim da se ugledaju sveci predstavnici čovjeka razvijena kroz današnji rad i današnju tehniku. I mi svi čeznemo za takvim svecima, i to ne zato da uzmognemo imati dokaz da se i danas, u doba homo fabera, može postati svecem, jer nam je to odviše jasno, nego zato da vidimo kako izgleda svetac s razvijenim dimenzijama naravnog čovještva, uvjereni da će on biti pod tim oblikom savršenija Božja slika nego njegovi predčasnici s kojima će skupa dijeliti čast oltara. Sav plan svetosti svodi se na tri točke koje se današnjim rječnikom mogu ovako izreći: koncentrirati se u sebi, dekoncentrirati se prema bližnjemu i suprakoncentrirati se prema Bogu. Koncentrirati se u sebi znači držati samoga sebe na okupu težeći sve više svojoj unutrašnjoj unifikaciji i personalizaciji, držati samoga sebe na okupu u toj težnji pri upotrebi svojih proizvoda kao i u samoj proizvodnji da čovjek postavši čovjekom komfora ne postane »domaćom životinjom predmeta svoga komfora« (Mounier) nego se još više digne u slobodi duha služeći se predmetima svoje proizvodnje prema smjernicama svoga duha i njegove struje, što probija iz njegove otvorenosti prema Neizmjernome. Dekoncentrirati se prema bližnjemu znači staviti svoja proizvodna sredstva u službu ljubavi prema bližnjemu šireći svoj djelatni karitativni radius s dometom postignuća ostvarenih tehničkih mogućnosti. Suprakoncentrirati se prema Bogu znači primivši u se svjetlo modernih znanosti i u ruke sredstva moderne produkcije sažeti se kroz eskalaciju karitativnog djelovanja u trajni poklon i ljubav prema Bogu.

⁴ Isp. Thomas, naved. dj. str. 10—11.

Tako rad predvođen svjetlom znanosti, u kojem se mi danas svi nalazimo, jest široki put ka svetosti kakav do sada nismo imali, na kojem neprestano susrećemo čudesne prizore kao onaj sa Jaquesom Lebretonom koji bez očiju i bez ruku napušta sa svojom ženom i djecom nešto udobniju kuću i nastanjuje se u baraci među radnicima da bude prisutniji u radničkom svijetu, da im iz svoje sljepoće i bogaljstva dovikuje: »Život je lijep da vrištiš od radosti!«⁵ A takvi se prizori iz dana u dan sve više i više množe potvrđujući da svaka nova životna situacija izazvana tehničkim napretkom u stvari je samo nova pista za čovjekov uzlet u visine.

Ali Bog hoće i traži naš današnji rad i naš današnji materijalni napredak ne samo radi svoje proslave u pojedinom čovjeku i radi usavršavanja pojedinog čovjeka nego i radi svoje proslave u čovječanstvu i radi usavršavanja čovječanstva.

To je tako vidljivo u planetarizaciji koju nam je omogućio današnji razvitak.

Što je to planetarizacija?

To je rad cijelog čovječanstva na istom planu. Kada jedan fizičar iz Kine radi u Americi i primi Nobelovu nagradu, koju mu dodijeli akademija u Stockholmu, onda se u kabinetu jednog fizičara našla skupa pri poslu Azija, Amerika i Evropa. Onda je to lijep primjer planetarizacije. Mnogo se govori u bračnom životu o Ogino-Knausovoj metodi. Ogino je Japanac, Knaus Holandez, a Ogino-Knausova metoda se praktikira po cijelome svijetu; ona pripada zajedničkom posjedu svih ljudi. Svak zna, nadalje, da je pitanje gladi svjetsko pitanje. I kada novine dnevno denunciraju skandal što 20% čovječanstva drži u svojim rukama 80% zemaljskih dobara, onda je to znak da postoji svijest čovječanstva kao cjeline i da se svaki čovjek počinje zanimati za sve ljude. Planetarizacija je, dakle, jedinstvo roda ljudskoga, ne statičko na temelju iste naravi, nego dinamičko na temelju akcije kojom jedni djeluju s drugima ili na druge na cijelom planetu. Ali, ako po planetarizaciji jedan mora djelovati s drugima i na druge na planetarnom nivou, ako svi stanovnici svijeta moraju imati iste interese, onda se po planetarizaciji mora uspostaviti duh zajedništva na planetarnom nivou, probuditi u svima osjećaj da svi ljudi sačinjavaju neotuđivu zajednicu, u kojoj svaki pojedinac ima za horizont cijeli planet i za nastojanje sve ljude. Eto, tamo vodi današnji rad.⁶ A da takav horizont u pojedincu i takva nastojanja u njemu predstavljaju maksimalnu Božju slavu, odviše je jasno, jer to znači dimenzioniranje misli svakog pojedinca u Božju misao kojom prati sve pokrete duša i srdaca svakog, i onog u našim očima zadnjeg čovjeka, i jer to znači produljenje čovjekovih ruku u dimenzije Božjih ruku kojima grli sve ljudi i kupi sebi u naručje. I da takav horizont u pojedincu i takva nastojanja u njemu znače maksimalnu savršenost čovječanstva, i opet je jasno, jer za pojedinca to znači mišlju i srcem prožimati cijeli totalitet ljudstva, a za taj totalitet znači mišlju i srcem proži-

⁵ Vidi Gospino ognjište 6 (1967/68) 84-86.

⁶ Isp. J. Leclercq, *Le Chrétien devant la planétarisation du Monde*, u kolekciji: *Je sais -- je crois* 94, str. 13, 14.

mati svakog pojedinog svog člana, što predstavlja formulu savršenog društva. Nelagodni osjećaj koji nas obuzme kada npr. čujemo ili čitamo da »segregacionisti Little Rocka manifestiraju protiv primanja crnaca u škole u kojima se školuju bijelci«, ili da »Pariz u kojemu se susreću ljudi svih narodnosti, intelektualci, učenjaci, umjetnici, studenti, političari, ekonomisti, i kojemu američki ilustrirani časopisi posvećuju gotovo svaki tjedan pokoji članak, misli samo na Pariz« — taj nelagodni osjećaj jest dokaz našeg dubokog uvjerenja da je put k općoj ljudskoj zajednici po zajedničkom radu na planetarnom nivou put k Božjoj slavi i čovjekovoj veličini. I kada se sjetimo koliko na tom putu treba razgraditi ljudski um koji je »spor i tvrd za vjerovanje i shvaćanje svake nove ideje«, pogotovo one koja ne nikne ispod njegova domaćeg krova, a i one koja nikne tamo — Galileja su osudili domaći njegovi — i »koliko treba uložiti na tom putu energija da se čovjek obrati od svog egoizma«, od svog zamišljaja da je »centar svijeta (kao što su stari Grci smatrali Delfe centrom ekumene ili stari Kinezi Kinu carstvom Sredine«, istom onda čovjek može nazrijevati ljepotu svijeta čiji će centar biti za svakoga u drugome, a kojemu nas svijetu vodi planetarni rad današnjeg čovjeka, dakako ne sam po sebi nego rukovođen i pročišćavan velikim moralnim smjernicama. Prema uobičajenoj klasifikaciji nerazvijeni se narodi računaju po analfabetizmu, po podhranjenosti, po nizini dohotka, po mortalitetu. Treba još nadodati: po nebrizi za čovječanstvo. Po ovoj posljednjoj karakteristici stanovnici Little Rocka spadaju još uvijek u nerazvijene narode kao i spomenuti Parižani, a i Englezi koji misle »da se tajna moći i civilizacije nalazi u izolaciji Sjedinjenog Kraljevstva«. I isto tako svi oni koji imaju »frižider misleći isključivo na svoj želudac« kao i oni koji gledaju »televiziju bez planetarnog srca« jesu nerazvijeni. Pod tim vidom, veli Jakov Leclercq, profesor na luvenskom sveučilištu u Belgiji, mi uopće nemamo razvijenih naroda. Oni su za sada ideal, ali ideal koji je Bog stavio u čovjeka i obvezao nas da ga ostvarimo kako bi se na nama razotkrila što više njegova slava. Po našim planetarnim nacrtima i po našim postepenim uspjesima Bog više otkriva bogatstva kojima nas je htio usrećiti i što ljudska obitelj bude više skupljena u se i što više pojedinci i grupe budu bližnji svojim bližnjima to će više izići na vidjelo elan stvaralačke Božje ljubavi i to više će izići na površinu velike crte njegove zamisli s čovječanstvom, sve više će se očitovati Kraljevstvo prema kojemu idemo. Ono, naime, za čim čovječanstvo ide na zemlji jest isto s onim što nam je Bog naknatio dati darovavši nam samog sebe, tj. Božje kraljevstvo, univerzalnu zajednicu, savršenu zajednicu svih. Čovječanstvo doduše nije svojim progresom na putu u izgubljeni raj, ali jest u raj, u puninu, koju tek sluti i prema kojoj, iako je ovdje ne može postići, ipak može koračati. Hod naime k univerzalnom društvu čovječanstva, u kojem vlada pravda, istina, sloboda i međusobna ljubav, a kojemu nas vodi planetarizacija temeljena na radu današnjega čovjeka, jest hod prema Božjemu kraljevstvu. Stoga se Bog brine za planetarizaciju kao za svoje kraljevstvo.⁷

⁷ Isp. Thomas, naved. dj. str. 14—15.

Ali Bog hoće i traži naš današnji rad i naš današnji materijalni napredak ne samo radi svoje proslave u pojedinom čovjeku i radi usavršavanja pojedinog čovjeka, ne samo radi svoje proslave u čovječanstvu i radi usavršavanja čovječanstva nego i radi svoje proslave u materiji.

Bilo da materijalni svijet shvatimo statički, bilo dinamički evolutivno, materija nam se u oba slučaja predstavlja sudioničarkom u konstituiranju bića, koja su između sebe inače bitno različita. Tako ista materija sudjeluje i u anorganskom i organskom i u čovjekovu redu. Ona može imati mrtvo, živo i ljudsko lice tako da ista materija može sudjelovati u formaciji elemenata, zatim u formaciji živih bića i konačno u formaciji čovjeka. Jednom će materija, a to će biti pri uskrsnuću, sudjelovati u formaciji pobožanstvenjenoga čovjeka. To će biti njezino konačno lice, njezino pobožanstvenjeno lice. Tako se u zemaljskom glibu koji se kapilarima diže u biljni svijet od kojeg živi čovjek skriva Božje lice. Ali ne može sva materija kroz čovjekovo tijelo u svoje pobožanstvenjenje. Međutim, kao što je sada sva materija oko čovjeka prilagođena sadašnjem stanju čovjeka tako će eshatološkom čovjekovu stanju biti sva materija prilagođena na eshatološki način. Tako ipak sve ide u eshaton, u Božju slavu, ne samo duša nego i tijelo, i ne samo tijelo nego i materijalni svijet. Na čovjeku je da svojim životnim djelovanjem privede kao što svoje tijelo tako i materijalni svijet u tu Božju slavu. Ne davanjem svijetu eshatoloških kvaliteta, jer ih ni sam još ne posjeduje, nego sve više uljudujući materiju u njezinoj adaptivnosti za čovječiji život te je i više dogotavljajući materiju u njezinoj negotovljenosti i sve više i više uljudujući materiju u njezinoj adaptivnosti za čovječiji život te je tako stavljajući na put u eshaton, na put u eshatološko stanje koje će jednom sam Bog ostvariti. To hodočašće materije po čovjekovu radu u Božju slavu jest najveća Božja čast koju mu materija može iskazati. U toj perspektivi čovjekovo uposlenje oko materije u stvari znači pružanje materiji ruku i upućivanje u njezinu noć poziv: »Ustani i dođi! U dom Gospodnji idemo i njegovu slavu!« Pod tim vidom u čovjekovu radu nema ništa profano, a sakralno se u njemu diže gotovo do obrednog. Tako i mora biti ako smo po radu doista Božji suradnici, koji je po stvaranju i uzdržavanju materije prvi uposlen oko nje, pa stoga suradnici u Božjem zanimanju. Stoga ne shvaćam zašto bi se današnji katolik učenjak u svome laboratoriju morao osjećati religiozno ispražnjivanim i zašto bi morao doživljavati krizu u vjeri, o kojoj ništa nije znao dok se u mladim godinama penjao na pjevalište u crkvi i tamo u zboru pjevao ili čak bio ministrant. Bog niti pjeva niti ministrira. On radi. Pjevaju i ministriraju samo anđeli i ljudi. To znači da smo pjevajući i ministrirajući u društvu anđela i ljudi, a radeći u Božjem društvu. Zašto se osjećati manje religiozno u društvu s Bogom nego u društvu s anđelima i ljudima? I zašto se osjećati manje religiozno angažiranim privodeći materiju po svome radu u eshatološku dimenziju nego priskrbljujući zvoncem ili glasom Bogu slavu u njegovu hramu?

K tome, s čovjekovim obrađivanjem materije materija sve više i više otkriva Božju misao o sebi, a time i Božji plan o čovjeku te tako postaje

proročicom Božje misli o budućnosti svega stvorenoga. »Sve su naime stvari radi čovjeka i radi usavršavanja njegova ljudskog života. Sam čovjek postoji da se konačno inkorporira u Isusa Krista. Sve stvari stoga postoje radi čovjekove inkorporacije u Krista, a to znači radi izgradnje Mističnog Tijela Kristova. Drugim riječima, permanentni čin stvaranja kojim Bog poklanja opstojnost svim stvarima nije ništa drugo nego čin kojim Bog izgrađuje Tijelo svome Sinu. Jer Otac sve stvara u njemu i po njemu i sve u njemu ima svoj temelj. Stoga ne može postojati ništa, ni stvar, ni djelo, ni djelovanje, što ne bi sobom na svoj način pridonosilo izgradnji toga Tijela, osim grijeha, premda i on na drugi način pridonosi toj istoj svrsi. Izgradnja toga Tijela jest jedina svrha koja daje smisao svemu što jest i svemu što živi. Božja djelotvorna svudprisutnost, koja izgrađuje Krista, jest »svudprisutnost kristifikacije«. Opstojnost, život, djelovanje svih stvorenja, ta jeka stvaralačke Božje svudprisutnosti, tvore »tkivo sila, koje rade na organiziranju totalnoga Krista«. ⁸ A ako je sva materija zato tu da, preko čovjeka i njegova djelovanja bude sva ugrađena u Kristovo Mistično Tijelo, dakako drukčije nego čovjek, ne pritelovljenjem nego prilagođenjem pritelovljenom čovjeku — onda ne padamo u religioznu halucinaciju nego se približavamo religioznom realizmu slušajući s radilišta današnjega čovjeka — a to je radilište cijeli globus — Kristov glas: »Ne bojte se, ja sam!« Onda nam to radilište u stvari predstavlja otkrivenje, predstavlja prozor na zidu budućnosti kroz koji nam je omogućeno baciti pogled na čitava Krista, predstavlja proštvo o kozmičkom Kristu. Stoga pozivamo mladog katoličkog znanstvenog radnika iz naše sredine da klekne na mjestu svoga zaposlenja, jer mjesto na kojem stoji jest sveto, i neka ne pomišlja kako bi postao dezertrom u vjeri u ime nereligioznosti rada koji obavlja, jer taj otpad nema temelja.

Ne bismo nikako htjeli ovim izlaganjem rada u kršćanskom svjetlu stvoriti uvjerenje da kršćanin prvotno stoji u službi usavršavanja ovoga svijeta i da tim samim stoji u službi eshatološkog Krista iz dana Omegae. Niti bismo htjeli zaniijekati da kraljevstvo svijeta i kraljevstvo Božje, narav i milost imaju svoje vlastite zakone. Niti bismo htjeli reći da ćemo radom ukloniti svaku nevolju sa zemlje. Htjeli smo samo reći: da ni u kakvom čovjekovu radu nema grijeha. I još nešto: da se u njemu skriva božanski elemenat koji mi kršćani danas u svom radu moramo zračiti da bismo današnjem čovjeku, svome subratu, mogli biti suputnici na njegovu radilištu.

Rudolf Brajčić DI

⁸ Pierre Smulders S. I., *La vision de Teilhard de Chardin*, Paris 1964, str. 233—234.